

Zakończenie	85
Bibliografia	88
Załączniki	91

Wstęp

Podstawowym zadaniem sił zbrojnych w demokratycznym państwie prawa jest zapewnienie niepodzielności terytorium oraz ochrona jego niepodległości. Cele stojące przed wojskiem są nieodłącznie związane z najistotniejszym wyznacznikiem ciągłości państwa, jakim jest jego przetrwanie w obliczu zagrożeń zewnętrznych. We współczesnych państwach siły zbrojne, będące największą i najlepiej zorganizowaną, zasadniczą częścią organizacji państwowej, decydują o trwałości, stabilności i sile państwa, o jego suwerenności oraz o bezpieczeństwie narodowym i międzynarodowym.

Siły zbrojne w klasycznym ujęciu stanowią o suwerenności państwa¹. Zakłada się, że siły zbrojne mogą być użyte do prowadzenia działań zbrojnych dopiero w sytuacji zbrojnej agresji obcego państwa i, odnośnie do zasady, nie mają prawa używać w czasie pokoju posiadanego uzbrojenia i środków przymusu bezpośredniego (siły wojskowej)². Nawet w sytuacji obcej interwencji zbrojnej użycie wojska

¹ W. Kitler, *Funkcje i zadania Sił Zbrojnych RP*, w: *Aspekty prawne bezpieczeństwa narodowego RP. Część ogólna*, red. W. Kitler, M. Czuryk, M. Karpiuk, Warszawa 2013, s. 109.

² W obowiązujących aktach prawnych nie ma jednolitości co do stosowanego nazewnictwa w tym zakresie. Ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej („Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” 2019, poz. 2418) traktuje o użyciu lub wykorzystaniu środków przymusu bezpośredniego i broni palnej. W art. 3 ust. 2a i 2b ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2019, poz. 1541 z późn. zm.) posługuje się pojęciem „środków przymusu bezpośredniego, użycia broni i innego uzbrojenia”, podczas gdy w uzasadnieniu do nowelizacji wprowadzającej w życie te przepisy jest mowa o „zasadach użycia siły”, co jest w istocie tłumaczeniem z języka angielskiego terminu „Rules of Engagement” (dosłownie: „zasady zaangażowania”) stosowanego w państwach NATO.

nie może nastąpić bez uzyskania decyzji podmiotów sprawujących cywilną kontrolę nad siłami zbrojnymi. Dopiero po podjęciu decyzji przez uprawniony organ w realiach określonego stanu faktyczno-prawnego, zostaje aktywowane prawo do używania uzbrojenia i środków przymusu bezpośredniego z zamiarem odparcia obcej agresji.

Oprócz tego, aktualnego w dzisiejszych czasach, założenia dopuszcza się możliwość wykonywania, w ściśle określonych uwarunkowaniach prawnych, pewnych zadań przez siły zbrojne w czasie pokoju, którym żadna inna służba porządkowa nie byłaby w stanie podolać. Ten aspekt funkcjonowania sił zbrojnych wymaga przyznania niezbędnych uprawnień żołnierzom do używania siły wojskowej, czyli posiadania uzbrojenia (w tym broni palnej) i środków przymusu bezpośredniego. Użycie sił zbrojnych w czasie pokoju wymaga również podjęcia decyzji przez właściwe organa administracji publicznej (sprawujące cywilną kontrolę nad wojskiem) i może to nastąpić tylko i wyłącznie w ściśle określonych przypadkach znajdujących oparcie w prawie powszechnie obowiązującym, zawężonym do prawodawstwa ustawowego.

Według art. 26 ust. 1 ustawy z dnia 2 kwietnia 1997 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483 z późn. zm.) Siły Zbrojne RP są przeznaczone przede wszystkim do ochrony niepodległości państwa i niepodzielności jego terytorium oraz zapewnienia bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic³. Nie tworząc zamkniętego katalogu, przepis ten umożliwia stworzenie podstaw prawnych do wykonywania zadań przez Siły Zbrojne RP także w czasie pokoju. Z pewnością na podstawie zastosowanej redakcji przepisu nie można wyinterpretować zakazu przypisywania Siłom Zbrojnym RP określonych zadań w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego.

Warto jednak zauważyć, że możliwość użycia Sił Zbrojnych RP w czasie pokoju do realizacji kompetencji o charakterze porządkowym (policyjnym) była kwestionowana przez Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego, co zostało wyrażone w jego wniosku z dnia 27 września 2007 r. skierowanym do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie zgodności art. 122a ustawy z dnia 3 lipca 2002 r. Prawo lotnicze (Dz.U. 2019, poz. 1580) z art. 38, art. 31 ust. 3, art. 2, art. 26 oraz

³ Co podkreśla również W. Kitler. Vide, idem, *Rola sił zbrojnych w państwie*, w: *Prawo wojskowe*, red. W. Kitler, D. Nowak, M. Stepnowska, Warszawa 2017, s. 50.

art. 30 Konstytucji RP⁴. Trybunał Konstytucyjny uniknął rozpatrzenia zarzutu w tym zakresie⁵, lecz sam ten wniosek pokazuje, że użycie Sił Zbrojnych RP w czasie pokoju powinno być zawsze traktowane jako rozwiązanie ostateczne i ewidentnie niezbędne do ochrony takich wartości, jak bezpieczeństwo państwa i dobro powszechne obywateli. Prawdopodobnie celowo Trybunał Konstytucyjny uniknął ustosunkowania się do stanowiska wnioskodawcy, już bowiem we wcześniejszym wyroku z dnia 7 marca 2000 r. K 26/98 uznał, że Siły Zbrojne RP odgrywają także istotną rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa wewnętrznego państwa, nadając jednocześnie temu udziałowi charakter pomocniczy⁶.

Abstrahując od odosobnionego poglądu Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego, należy zauważyć, że art. 26 ust. 1 Konstytucji RP definiuje zakres kompetencji Sił Zbrojnych RP przez wskazanie określonej funkcji, jaką mają pełnić. Przynajmniej dwa elementy – ochrona niepodzielności terytorium (bez wskazania, że jest to ochrona jedynie przed zewnętrznymi źródłami zagrożenia) oraz zapewnienie bezpieczeństwa (bez rozróżnienia na bezpieczeństwo zewnętrzne i wewnętrzne) – wyraźnie wskazują na możliwość konstruowania podstaw prawnych do realizacji określonych obowiązków przez Siły Zbrojne RP w czasie pokoju. Co więcej, obowiązki te nie są ograniczone jedynie do typowo militarnych zagrożeń, które godzą w niepodzielność terytorium i bezpieczeństwo państwa⁷. Obejmują również wsparcie pozostałych aspektów jego funkcjonowania, gdy inne, przeznaczone do tego podmioty, nie są w stanie go zapewnić na wymaganym poziomie. Nie bez

⁴ Sygn. akt BSA II-4111-1/07.

⁵ Stwierdzając, że art. 122a Prawa lotniczego jest niezgodny z art. 2, art. 30 i art. 38 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, Trybunał Konstytucyjny uznał za zbędne rozstrzygnięcie problemu relacji zaskarżonego przepisu do art. 26 Konstytucji RP.

⁶ Na co zwróciła uwagę K. Dunaj. Vide, eadem, *Konstytucyjne podstawy bezpieczeństwa*, w: *Aspekty prawne bezpieczeństwa narodowego...*, s. 149.

⁷ Przepis art. 26 ust. 1 Konstytucji RP nie może być zawężany jedynie do militarnych aspektów zapewnienia bezpieczeństwa państwa z racji literalnego brzmienia (nie użyto żadnego słowa nakazującego ograniczenie zakresu normowania tylko do zapewnienia bezpieczeństwa militarnego), a samo pojęcie „bezpieczeństwa” użyte w tym przepisie odnosi się nie tylko do aspektów militarnych, ale obejmuje swoim zakresem pojęciowym również inne dziedziny bezpieczeństwa (ekonomiczne, społeczne, ekologiczne, gospodarcze i polityczne).

znaczenia jest korelacja art. 26 ust. 1 Konstytucji RP, wskazującego podstawową rolę Sił Zbrojnych RP, z art. 5 Konstytucji RP, definiującym zadania państwa polskiego. Zgodnie z tym przepisem, Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolność oraz prawa człowieka i obywatela, a także bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju. W szczególności zdolność do zapewnienia bezpieczeństwa obywateli świadczy o istocie państwa⁸.

Z kolei, aby zapewnić bezpieczeństwo obywateli, państwo musi posiadać odpowiednie narzędzia, co stanowi podstawę do użycia w tym celu Sił Zbrojnych RP, także w czasie pokoju, skoro inne wyspecjalizowane służby nie mogą samodzielnie zapobiec lub zlikwidować zagrożenia. Mając określone zadania, państwo musi posiadać struktury zapewniające bezpieczeństwo obywateli i niepodzielność terytorium⁹. Z mocy art. 26 ust. 1, w związku z art. 5 Konstytucji RP, w wypełnianiu tych funkcji w czasie pokoju biorą udział właśnie struktury Sił Zbrojnych RP.

Wyjątkowość użycia Sił Zbrojnych RP w wymiarze wewnętrznym powoduje ten skutek, że udział żołnierzy w wykonywaniu zadań w czasie pokoju jest ściśle regulowany głównie w zakresie przesłanek i okoliczności użycia oraz zakresu i czasu działania oraz kompetencji stosownych organów¹⁰.

Przyjmując wynikające z tych przepisów rygorystyczne uwarunkowania formalno-prawne, należy się zgodzić z poglądem, że wszelkie zadania, które mogą być wykonywane w czasie pokoju, muszą wpiisywać się w ochronę niepodzielności terytorium lub zapewnienie bezpieczeństwa. Słuszne jest też zawężanie możliwości działania wojska do tych zadań, które nie mogą być faktycznie wykonywane przez inne wyspecjalizowane służby. Należy oczekiwać, że Siły Zbrojne RP będą wkraczać do działania w sytuacjach szczególnie skomplikowanych i niebezpiecznych, których rozwiązanie przekracza możliwości

⁸ W. Kitler, *Funkcje i zadania Sił Zbrojnych RP...*, s. 146.

⁹ B.M. Szulc, *Państwo i naród kontekście bezpieczeństwa i obronności*, w: *Od sztuki wojennej do bezpieczeństwa narodowego*, red. W. Kitler, Warszawa 2017, s. 461.

¹⁰ W. Kitler, *Pojęcie i system prawa...*, s. 59.